

**РОЗУМІННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТА
КОМУНІКАЦІЙНИХ ПОТРЕБ ВПО У СХІДНІЙ
УКРАЇНІ**

**У ПАСТЦІ ПРОПАГАНДИСТСЬКОЇ
ВІЙНИ. ПОКИНУТІ. РОЗЧАРОВАНІ.
ЗАТАВРОВАНІ.**

ДЖАКОБО КВІНТАНІЛЛА
ОКСАНА ПАРАФЕНЮК
ВІТАЛІЙ МОРОЗ

ЛЮТИЙ 2015 р.

Internews
Local voices. Global change.

Internews
EUROPE

ЗМІСТ

1. ВСТУП	3
ПРО ОЦІНКУ	4
ПРО «ІНТЕРНЬЮЗ»	4
2. РЕЗЮМЕ.....	6
ІНФОРМАЦІЙНІ ПОТРЕБИ	8
ОСНОВНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ.....	8
3. ОСНОВНІ ВИСНОВКИ	9
ВПО	9
ДЕРЖАВА.....	9
ГУМАНІТАРНІ ОРГАНІЗАЦІЇ	10
МЕДІА.....	11
4. РЕКОМЕНДАЦІЇ	12
ПІДТРИМКА МЕДІА	12
ДЛЯ ГУМАНІТАРНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ	13
5. ОГЛЯД МЕДІА-ЛАНДШАФТУ	14
ВТРАТА ДОВІРИ	15
НЕЗАЛЕЖНА ЖУРНАЛІСТИКА – ЦЕ ПОБІЧНА ЖЕРТВА	17
КОМУ ДОВІРЯТИ ТА КОМУ ВІРИТИ	17
ЗАЛЯКУВАННЯ ВПЛИВАЄ НА ПЛЮРАЛІЗМ ЗМІ.....	18
РЕПОРТАЖІВ ПРО ВІЙНУ БІЛЬШЕ, НІЖ ПРАКТИЧНИХ НОВИН ТА ГУМАНІТАРНОГО АНАЛІЗУ	18
6. ДОДАТКИ.....	19
МЕТОДОЛОГІЯ.....	19
МІСЦЯ ПРОВЕДЕННЯ ІНТЕРВ'Ю ТА ОСНОВНІ ЗАЦІКАВЛЕНІ СТОРОНИ.....	19

Редактори: Джілліан МакКормак, Елісон Кемпбелл та Кріс Уайлд.
Дизайнер: Vroseleuve.carbonmade.com.

ФОТО НА ОБКЛАДИНЦІ

Щонеділі близько 11 години ранку місцева волонтерська група «Серце Слов'янська» роздає допомогу переселенцям у Святогірську, невеличкому місті з населенням 3 тисячі 500 осіб, що розташоване у 30 км від Слов'янська у Донецькій області на сході України.

Таня, жінка тридцяти з лишнім років з Горлівки, великого міста на північ від Донецька, приходить сюди щонеділі, зазвичай не знаючи, яку саме гуманітарну допомогу та в якій кількості будуть роздавати. Сьогодні 24 лютого 2015 р. і температура надворі -10°C. Деякі люди кажуть, що вони прийшли зареєструватися у черзі о другій ночі.

«Серце Слов'янська» привозить те, що їм вдалося зібрати протягом тижня. Часто цієї допомоги всім не вистачає і люди розстроюються. Дехто у черзі говорить, що було б зручно одержувати SMS про те, яка саме сьогодні гуманітарна допомога, хто має право на її одержання, а також де і коли її можна одержати.

За інформацією «Серця Слов'янська», Святогірськ прийняв 9 тисяч внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Це означає, що на кожного місцевого жителя припадає майже трое внутрішньо переміщених осіб.

Автор фото: ДЖАКОБО КВІНТАНІЛЛА / «ІНТЕРНЬЮЗ»

1. ВСТУП

У березні 2014 р. після анексії Криму Росією політична ситуація у східноукраїнському регіоні Донбас (Донецька та Луганська області) почала швидко погіршуватися. Після численних демонстрацій за та проти незалежності від України проросійські повстанці почали захоплювати адміністративні будівлі та установи. Це призвело до зіткнень з силами української влади і змусило мешканців покинути власні домівки, при чому по мірі поширення конфлікту вони ставали все більш вразливими. Наприкінці квітня 2014 р. повстанці здійснили напад на склад української зброї, укріпили зайняті позиції у низці ключових міст та оголосили регіон Донецькою Народною Республікою (ДНР).

Протягом кількох наступних місяців по всьому регіону точилася боротьба сторін, доки у вересні 2014 р. не було оголошено про припинення вогню. Після його численних порушень з обох боків бойові дії в Східній Україні поновилися в середині січня і стали більш інтенсивними в останні тижні.

¹ Включаючи матеріали з брифінгу – 30 січня 2015 р. Східна Україна: конфлікт (ACAPS) <http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/acaps-bn-ukraine-conflict-30jan2015.pdf> та Звіт про ситуацію № 24 від 23 січня 2015 р. (<http://reliefweb.int/report/ukraine/ukraine-situation-report-no24-23-january-2014>)

Після ракетних ударів та безладних обстрілів, які призвели до нових жертв серед мирного населення та подальшого руйнування інфраструктури, групи сепаратистів розпочали наступ на місто Маріуполь, яке перебувало під контролем української влади. Чисельність населення цього міста, розташованого між російською територією та Кримським півостровом на Чорному морі, складає близько півмільйона осіб.

Багато ВПО вже вичерпали власні фінансові кошти і мають труднощі з оплатою житла, опалення, харчування та інших життєвих потреб. Літні люди та вразливі групи населення також в зоні ризику через не виплату пенсій та державної допомоги на територіях, що не контролюються державою. Для отримання виплат людей зобов'язали до 1 лютого зареєструватися в якості ВПО на контрольованих державою територіях. Постачання продуктів харчування та медикаментів на конфліктні території також затримується через обмежений доступ.

Кількість переміщених осіб зросла до більш ніж 920 000 за останні тижні. Основні території прийому – це підконтрольні українській владі райони Луганської та Донецької областей, а також сусідні Харківська, Запорізька та Дніпропетровська області. Вірогідно, що умови погіршуватимуться надалі через продовження бойових дій та обмежений доступ до територій, що не контролюються державою.

Організації громадянського суспільства (ОГС), церкви та місцеві неурядові організації (НУО) стали вкрай необхідними для реагування та задоволення нагальних потреб внутрішньо переміщених осіб (ВПО), заповнюючи ту прогалину, яку залишила українська держава.

Наприкінці 2014 р. були активовані кластери² Організації Об'єднаних Націй (ООН). Хоча із початком зими та збільшенням масштабів гуманітарної кризи міжнародні організації та міжнародні НУО збільшили свої резервні потужності та зону діяльності, місцеві організації зазначали, що це відбувається недостатньо швидко.

ПРО ОЦІНКУ

З 20-30 січня 2015 р. команда з проведення оцінки організації Інтерньюз здійснила опитування переміщеного населення та приймаючих громад у Східній Україні для розуміння їхніх інформаційних потреб та доступу до каналів інформації.

Ця швидка оцінка потреб включала більше 50 інтерв'ю з ВПО та представниками місцевих волонтерських груп, організацій громадянського суспільства, українських та міжнародних гуманітарних організацій та місцевих медіа-груп у семи різних містах на сході України: Слов'янську, Дружківці, Краматорську, Святогірську, Харкові, Дніпропетровську, Запоріжжі та Києві.

Це було двотижневе швидке дослідження (включаючи 10 днів на сході) для оцінки поточних інформаційних потреб та доступу ВПО до інформації, а також для ознайомлення з поточною ситуацією з національними та місцевими ЗМІ у Східній Україні. Були певні обмеження у спроможності команди проводити консультації з громадами на територіях, що не контролюються українською владою, через небезпечність ситуації та відсутність відповідних дозволів (проводилися телефонні інтерв'ю з міжнародними журналістами та гуманітарними організаціями в Донецьку).

На базі своїх висновків «Інтерньюз» сформувала основу для запропонованих наступних кроків. За наявності необхідного фінансування можна негайно розгорнути таку діяльність, щоб допомогти задовольнити нагальні інформаційні

та комунікаційні потреби переміщених осіб, а також намагатися знизити напруженість у приймаючих громадах.

ПРО «ІНТЕРНЬЮЗ»

«Інтерньюз» (www.internews.org) – це міжнародна неприбуткова організація, чия місія полягає у сприянні місцевим медіа у всьому світі надавати людям новини та інформацію, яких вони потребують, можливості встановлювати зв'язок та засобів для того, щоб їх голоси були почуті.

«Інтерньюз» постійно працює в Україні з 1993 року. За допомогою грантової підтримки та цільової технічної допомоги «Інтерньюз» допомагає широкому колу місцевих партнерів в реалізації проектів, які вони розробляють та втілюють самі. Такі ініціативи включають навчання громадян та журналістів щодо суспільної ролі сектору відповідальних медіа, збільшення якості та кількості журналістських розслідувань місцевих журналістів, допомогу традиційним медіа у розвитку он-лайн журналістики, надання юридичної підтримки журналістам та медіа організаціям, реформування медійного законодавства для наближення до європейських стандартів.

² Кластери – це групи гуманітарних організацій (як ООН, так і не ООН), що працюють в основних секторах гуманітарних акцій, наприклад, притулок та охорона здоров'я. Більш детальна інформація: Кластерний підхід (www.unocha.org/what-we-do/coordination-tools/cluster-coordination)

КОМУНІКАЦІЯ – ЦЕ ДОПОМОГА

Відразу після катастрофи інформування громад про те, що відбувається навколо них, як віднайти своїх родичів та друзів, або яка допомога може бути їм надана, стоїть на другому місці після порятунку життів. Це стосується відновлення достоїнства та поваги людей, дотримання прав людей, а також права знати, ставити запитання та брати участь у власному відновленні та, що дуже важливо, у притягненні винних до відповідальності.

Комунікації з громадами (КзГ) – це новий напрямок гуманітарної роботи, що допомагає задовольняти інформаційні та комунікаційні потреби людей, що постраждали від кризи.

КзГ базуються на принципі, що інформація та комунікації – це критичні форми допомоги в їхніх власних правах, без яких люди, що вижили у катастрофі, не зможуть оцінити послуги або прийняти найкращі рішення для себе та своїх громад.

Після цунамі 2004 р. в Індійському океані «Інтерньюз» була присутня при всіх основних гуманітарних кризах у світі, встановлюючи важливі зв'язки між постраждалим населенням, місцевими медіа та гуманітарними агентствами з метою надання інформації про порятунок життя та створення ефективних двосторонніх платформ комунікації між місцевими громадами та надавачами допомоги³.

«Інтерньюз» попередньо відповідає вимогам Установи швидкого реагування Міністерства міжнародного розвитку Великої Британії та є партнером Департаменту гуманітарної допомоги та цивільного захисту Європейської Комісії (ECHO).

«Інтерньюз» - співзасновник та поточний господар Мережі комунікацій з постраждалими від лиха громадами (CDAC)

³ Наприклад, на Філіппінах «реагування на надзвичайні ситуації з юоку «Інтерньюз» було визнане Міністерством міжнародного розвитку як одна з найбільш ефективних програм з надання притулку серед усіх агентств після тайфуну Хайян: «Продумані, рентабельні програми притулку мали непропорційно позитивний вплив, наприклад, програми «Інтерньюз» та «Maraction». Швидкий огляд гуманітарного реагування Міністерством міжнародного розвитку на тайфун Хайян (Філіппіни), стор.14, ICAI, березень 2014 р. (<http://icai.independent.gov.uk/2014/03/11/rapid-review-dfids-humanitarian-response-typhoon-haiyan-philippines/>)

(www.cdacnetwork.org) в Лондоні. Мережа CDAC – це міжсекторальна ініціатива агентств допомоги, організацій ООН, Руху Червоного Хреста, організацій розвитку медіа та постачальників технологій, яка визнає інформацію та двосторонню комунікацію основними гуманітарними результатами.

Ініціатива CDAC-Гаїті, очолена «Інтерньюз» одразу після січневого землетрусу 2010 р., від імені Мережі CDAC за мандатом Управління ООН з координації гуманітарних питань «виконала одне з найбільших зобов'язань між агентствами щодо комунікацій, небачених до цього в надзвичайних ситуаціях, відіграла надзвичайно важливу провідну роль в координації комунікацій в умовах епідемії холери. Вона змогла успішно забезпечити надання важливих послуг, координацію, стратегічне лідерство, розвиток потенціалу та правозахисну діяльність задля кращій комунікації з постраждалими людьми. Сприятливі умови та обставини відігравали значну роль, але сумлінна праця та майстерні рішення разом з постійною підтримкою з боку Управління ООН з координації гуманітарних питань також стали складовою успіху CDAC-Гаїті... CDAC-Гаїті відіграла ключову роль у розвитку партнерств та встановленні відносин. Її операційна модель заповнила прогалину у спосіб, високо оцінений партнерами⁴».

Зараз дійсними членами Мережі комунікацій з постраждалими від лиха громадами є: «ActionAid»; «BBC Media Action»; «Розвиток та гуманітарне навчання у дії» (DANLIA); Міжнародний комітет Червоного Хреста (ICRC); Міжнародна організація з міграції (IOM); Міжнародна підтримка медіа (IMS); «Інтерньюз – Європа»; UMSOM (Об'єднані методистські комунікації); Фонд народонаселення ООН (UNFPA); Верховний Комісар ООН у справах біженців (UNHCR); Управління ООН з координації гуманітарних питань (UNOCHA); «Plan UK»; «Врятуємо дітей» (Save the Children); Фонд Thomson Reuters; «Перекладачі без кордонів» (TwB); Дитячий фонд ООН (UNICEF); Світова продовольча програма (WFP); та «World Vision International».

Афілійовані члени: «FdL Development»; «FilmAid»; «First Response Radio»; «Freeplay Energy»; «Ground Truth»; «Pecojon»; «Social Impact Lab» та HFCC-Міжнародне радіомовлення.

⁴ Огляд досвіду CDAC-Гаїті (мережа CDAC, «Інтерньюз» та Управління ООН з координації гуманітарних питань) Сесілія Л'юнгман, травень 2012 р. (<http://cdac.trust.org/tools-and-resources/i/20140610200806-nudon>)

2. РЕЗЮМЕ

«Людам (переселенцям) бракує інформації про те, що їм робити, хоча люди з доступом до Інтернету мають більше можливостей», - - СОЦІАЛЬНИЙ ПРАЦІВНИК У СЛОВ'ЯНСЬКУ

Швидка анексія Росією Криму у березні 2014 р. та наступний конфлікт на сході безпосередньо вплинули на строкатий, але контрольований місцевий медіа-ландшафт в Україні.

На додаток до жахливих втрат в результаті реальних бойових дій, Східна Україна стала також ідеологічним полем бою, де у повномасштабній пропагандистській війні Москва протистоїть Києву та його західним прибічникам. Водночас місцеві громади та міжнародні гуманітарні організації борються у пошуках місцевої, практичної, точної, надійної та актуальної інформації.

Відсутність ясності щодо українського законодавства про ВПО та механізмів допомоги, включаючи нещодавно запроваджену систему перепусток⁵, бюрократія та труднощі з доступом до допомоги викликають збентеження, розчарування та зростаюче відчуття ізоляції серед ВПО.

Оскільки інформація зазвичай поширюється серед ВПО з вуст в уста та через соціальні ЗМІ, шириться багато чуток та дезінформації. Мешканці Східної України мало довіряють традиційним ЗМІ, а українське телебачення не сприймається як гідне довіри джерело інформації⁶.

⁵ «Єдиним варіантом для одержання перепусток мешканцями Донецька та інших територій, що контролюються повстанцями, є поїздка до першого українського контрольно-пропускного пункту та передача заяви солдатам з поясненнями, чому вони хочуть одержати перепустку. Однак, солдати приймають лише декілька заяв на годину, а це означає, що люди годинами чекають на холоді, щоб передати документи, а потім змушені повертатися ще раз за 10 днів, щоб дізнатися, чи був їм наданий дозвіл. В понеділок вранці відбувся потужний обстріл навколо контрольно-пропускного пункту, що змусило автомобілі повернути назад до Донецьку». 26 січня 2015 р. (www.theguardian.com/world/2015/jan/26/ukraine-donetsk-travel-permit-medicines)

⁶ ГО «Інтерньюз» провела дослідження ЗМІ протягом квітня-червня 2014 р., яке виявило, що більшість населення у Донецьку продовжує дивитися українське телебачення, але лише 24%

Здається, що ВПО не повністю розуміють критерії права на допомогу та/або яку саме допомогу вони зможуть одержати, якщо мають на неї право. Це збільшує очікування переміщених громад та стає причиною подальших розчарувань. Така ситуація безпосередньо впливає на спроможність місцевих та міжнародних груп допомоги ефективно планувати та надавати допомогу.

Вчасна, точна та нейтральна інформація про належні виплати, права, юридичну допомогу, критерії права на допомогу та про наявну допомогу є важливою для прийняття постраждалим населенням поінформованих рішень, а також для відновлення здатності до самостійного/незалежного існування.

По мірі наростання конфлікту та погіршення економічної ситуації приймаючі громади, які продемонстрували безпрецедентну солідарність та щедрість, починають відчувати тиск у власних громадах. Це викликає соціальну напруженість, стигматизацію та дискримінацію серед ВПО, які намагаються інтегруватися у ці громади.

Для організацій допомоги дуже важливо, щоб ВПО та приймаючі громади були ознайомлені з принципами, що керують гуманітарною діяльністю, розуміли, що саме повинні робити гуманітарні організації, чого вони не роблять та як з ними можна зв'язатися; це дозволить управляти очікуваннями та сприйняттям людей. Так само, надзвичайно важливим є пропагування Міжнародного гуманітарного права (МГП).

Організації громадянського суспільства, місцеві мешканці та діаспора заповнили ті прогалини, які залишила українська держава. Скріплені соціальними ЗМІ, ці групи фінансують спільнокоштом та знаходять відповідні один одному запити про допомогу та пропозиції допомоги, фінансують спільнокоштом та підтримують як ВПО, так і солдат на лінії фронту.

Часто люди, опитувані в ході швидкої оцінки, казали: «Все у Фейсбуці». Але пошук точної, актуальної та надійної інформації може бути складним для ВПО. У такій насиченій екосистемі медіа та інформації ми повинні піддавати сумніву припущення «ті, хто хочуть знати, справляться». Сама природа онлайн-комунікацій також виключає тих, хто залишається поза увагою через цифровий, гендерний чи віковий розподіл.

довіряють достовірності інформації. Дослідження знаходиться на веб-сайті «Інтерньюз» (<http://umedia.kiev.ua/english/media-research/>)

Особливе занепокоєння викликає фактор глибоко вкоріненого почуття «покинутості» серед ВПО, які відчувають, що держава не «протягає їм руку допомоги». Це не лише збільшує відчуття розчарування та ізоляції, але й ускладнює завдання надання корисної та вчасної інформації.

ВПО, які залишили неконтрольовані державою території, залишилися «у стані шоку

та травми» і багато з них намагаються інтегруватися. Незважаючи на щедрість, виявлену місцевими мешканцями, з'явилося негативне сприйняття з боку приймаючих громад, які бачать, що ВПО одержують певні переваги через «позитивну дискримінацію». Це збільшує стигматизацію та впливає на їхню здатність винаймати житло або знаходити робочі місця.

Як багато інших міст та містечок у Східній Україні, село Семенівка біля Слов'янська в Донецькій області було сильно зруйноване під час бойових дій в період з травня по липень 2014 р. Багато людей переїхали у більш безпечні місця України чи Росії (грудень 2014 р.)

ФОТО НАДАНЕ Міжнародним комітетом Червоного Хреста: CC BY-NC-ND / Максим Дондюк.

ІНФОРМАЦІЙНІ ПОТРЕБИ

В цілому, пріоритетні інформаційні потреби серед переміщених осіб **на територіях, непідконтрольних українській державі**, включають:

1. **Як евакуюватися:** Питання: Як одержати перепустку на виїзд? Хто може допомогти мені вибратися? Хто прийматиме мене «там»?
2. **Практична інформація для порятунку життя:** Актуальні звіти про безпечні/відкриті дороги, порушення безпеки, перепустки, постачання припасів, відкриті ринки, нові закони та положення про ВПО.
3. **Яка пропонується допомога:** Як, де та через кого можна одержати гуманітарну допомогу, таку як продукти харчування, предмети гігієни, медикаменти, ковдри, дитячий одяг, господарчі товари, брезент або матеріали для ремонту житлових чи громадських будівель⁷.

Пріоритетні інформаційні потреби серед переміщених осіб **поза межами територій, непідконтрольних українській державі**, включають:

1. **Як одержати допомогу:** Хто, де та як може одержати гуманітарну допомогу, в основному у сферах житла, харчування та працевлаштування, хоча місцеві групи повідомляють, що родини просять про «все», від дитячого одягу до юридичної допомоги чи предметів домашнього вжитку.
2. **Пошук зниклих осіб:** Нещодавно, по мірі загострення конфлікту збільшилася кількість запитів про розшук осіб.

Важливо зазначити, що в обох місцевостях люди прагнуть знати, коли закінчиться війна та що відбуватиметься в майбутньому.

⁷ Хоча гуманітарна присутність на непідконтрольних державі територіях надзвичайно низька (в основному, вона організовується місцевими волонтерськими групами), запити про допомогу поступають під час виїздів на місце, роздачі допомоги, у телефонних дзвінках («Офісний телефон дзвонить весь час,» - розповів міжнародний соціальний працівник з Донецьку, інтерв'ю з яким ми провели по телефону) та під час візитів до офісів організацій з надання допомоги, а також через прямі запити від місцевих органів влади, які самі намагаються оцінювати потреби людей та направляти запити про допомогу до організацій, які її надають.

ОСНОВНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

На даний момент мешканці та ВПО **на територіях, непідконтрольних українській державі**, здебільшого покладаються на:

- **Інформацію з вуст в уста.**
- **Мобільні телефони** (наприклад, дзвінки всередині власних громад та родичам/друзям на територіях, контрольованих державою).
- **Соціальні мережі** (Facebook та ВК (ВКонтакте)⁸) у спробі слідкувати за розвитком безпекової ситуації та знати, що відбувається.
- **Російські телевізійні канали**, особливо серед літнього населення, яке в значній мірі відрізане від мобільного зв'язку та Інтернету.
- **Місцеві ЗМІ**, запущені новою місцевою владою, - це дуже поширене.

Поза межами непідконтрольних державі територій ВПО в основному покладаються на:

- **Інформацію з вуст в уста**, «одержану від осіб, які вже перебувають тут», та від волонтерів.
- **Мобільні телефони**, тобто дзвінки друзям та родичам, на гарячі лінії місцевих груп.
- **Місцеві волонтерські групи та церкви.**
- **Соціальні ЗМІ** місцевих волонтерських груп.
- **Національні телеканали** (в основному, «1+1», «Інтер», «СТБ», «ICTV», «Канал Україна»), та в меншій мірі – місцеві ЗМІ. Взагалі, достовірність та довіра до медіа є низькими.

⁸ ВКонтакте (<https://vk.com>) – мережа, відома як «російський Facebook», дослівно означає «у контакті». Багато міст та районів мають власні сторінки у мережах Facebook та ВК, де мешканці можуть ділитися будь-якою інформацією.

3. ОСНОВНІ ВИСНОВКИ

Внутрішньо переміщені особи (ВПО)

«Ми почуваємося покинутими ... Коли навколо тебе ведеться артобстріл, ти відчуваєш, що нікому не потрібен»,

- МЕШКАНЕЦЬ ДОНЕЦЬКА, ЯКИЙ ПРИБУВ ДО ДНІПРОПЕТРОВСЬКА З ДРУЖИНОЮ ТА 4 ДІТЬМИ 28 СІЧНЯ, А ДО ЦЬОГО ТИЖНЯМИ ЖИВ У ПІДВАЛІ ТА БАГАТО ДНІВ НАМАГАВСЯ ЗАЛИШИТИ НЕПІДКОНТРОЛЬНУ ДЕРЖАВІ ТЕРИТОРІЮ

1. **ВПО почуваються покинутими українською державою:** 3 грудня 2014 р. території, контрольовані проросійськими повстанцями, були відрізані Києвом від всього фінансування державних установ, включаючи вилучення банкоматів з банківських мереж та зупинку фінансового обслуговування. В результаті цього ВПО почуваються «покинутими» українською державою.
2. **У пастці та збентежені:** Запровадження нових обмежень на пересування та необхідність одержувати спеціальну перепустку для в'їзду-виїзду з неконтрольованих державою територій, яку, за словами місцевих мешканців, не лише важко одержати, але й надзвичайно небезпечно одержувати, оскільки необхідно здійснити небезпечну поїздку до віддалених блокпостів (тобто, контрольно-пропускних пунктів), де знаходиться українська армія, при цьому невідомо, скільки часу це забере, та чи буде взагалі наданий дозвіл.
3. **У стані шоку та травми:** «Вони у стані шоку та травми... Вони мають своє минуле, вони мають своє теперішнє, але їхня лінія майбутнього зруйнована,» - сказав психолог, який працює з ВПО в Запоріжжі.
4. **Соціальна напруженість, дискримінація та стигматизація зростають – боротьба за інтеграцію:** «Звичайно ж, переселенці мають проблеми, пов'язані із втратою членів родини та майна, але люди тут [у Запоріжжі] також мають проблеми і ніхто не піклується про них,» - розповів місцевий волонтер, повторюючи думку,

яка здається спільною для Запоріжжя та інших місць, про «позитивну дискримінацію», що надає перевагу ВПО.

Багато людей звинувачують ВПО у жертвах та руйнуваннях, сприймають їх як сепаратистів. Водночас, «деякі люди [ВПО] приїжджають з позицією «ви нам винні». Саме це деякі опитані у Запоріжжі особи назвали «позицією звинувачення», «радянською ментальністю» та «самостійно набутою безпорадністю».

«Держави немає. Вони не розуміють, що переселенці є проблемою всіх, проблемою цілої України», - СОЦІАЛЬНИЙ ПРАЦІВНИК У ЗАПОРІЖЖІ

ДЕРЖАВА

1. **Ненадання допомоги:** Переважна більшість ВПО та ряд опитаних груп допомоги сказали, що київський Уряд зробив недостатньо (якщо взагалі щось зробив) для надання допомоги людям на сході та нагадали, що вони все ще вважають себе громадянами України.
2. **Відсутність ясності щодо державного законодавства про ВПО та механізми допомоги:** Така відсутність визначення створює певну плутанину для ВПО та збільшує їхнє незадоволення. В умовах відсутності чітко визначеної політики державні посадовці, місцеві групи та міжнародні організації не можуть більш ефективно співпрацювати для надання вчасних та необхідних послуг з допомоги для ВПО.
3. **«Диявол ховається у деталях» як для ВПО, так і для волонтерів:** «Я працюю з переселенцями вже шість місяців і досі невпевнений [у тому, як працюють різні закони], інколи закони суперечать один одному, а диявол ховається у деталях,» - сказав спостерігач із захисту переселенців у Запоріжжі.

Відповідні закони та зміни до цих законів є недостатньо зрозумілими, перш за все, для ВПО. Так само непокоїть поширене серед місцевих волонтерських груп припущення, що волонтери, чийм завданням є скерування ВПО в ході процесу, самі можуть бути в подібній ситуації, тобто бути заплутаними. Це призводить до збільшення

рівня дезінформації та чуток, викликаючи ще більше розчарування та ізоляцію.

«Український уряд не допомагає ситуації з ВПО своєю суперечливою політикою, яка створює негативні наслідки та велику кількість питань захисту», - МІЖНАРОДНИЙ СОЦІАЛЬНИЙ ПРАЦІВНИК

ГУМАНІТАРНІ ОРГАНІЗАЦІЇ

1. **Громадянське суспільство знаходиться на передовій гуманітарного реагування, самоорганізовується в Інтернеті:** Заповнюючи прогалину, залишену Урядом України, волонтерські групи, церкви та місцеві НУО – багато з них керовані патріотичними, антиросійськими міркуваннями – фінансують спільнокоштом, координують та очолюють власні рятувальні операції, допомагаючи ВПО та забезпечуючи постачання армійських підрозділів через мережі Facebook та ВКонтакте. Це «Друга держава всередині України», яка намагається надавати захист та допомогу там, де це не вдалося українській державі⁹.
2. **Солідарність не є безмежною:** Громадяни України, організації громадянського суспільства та групи діаспори продемонстрували безпрецедентну щедрість. Однак, по мірі наростання конфлікту, погіршення економічної кризи та зростання негативного відношення до ВПО солідарність може закінчитися.

«Ми багато говоримо про проблеми, але не бачимо дій», - СОЦІАЛЬНИЙ ПРАЦІВНИК ІЗ ЗАПОРІЖЖЯ

3. **Зараз місцеві організації громадянського суспільства потребують більшої підтримки:** Місцеві

⁹ Більше дізнатися про волонтерські групи: Facebook-воїни України. Давід Патрікаркос, Нью-Йорк Таймс, 29 грудня 2014 р.

(www.nytimes.com/2014/12/30/opinion/ukraines-facebook-warriors.html) та як волонтери створили «другу державу» всередині України. Кріс Даннетт, Громадське Інтернешнл, 30 січня 2015 р. (<https://medium.com/@hromadske/how-volunteers-created-a-second-state-inside-ukraine-ebefb5d82e1c>)

групи здебільшого відчують, що їм не надається адекватна та вчасна підтримка з боку держави, міжнародних організацій та донорів.

Як основа рятувальних операцій дуже важлива швидка та вчасна підтримка для організацій громадянського суспільства, включаючи громадські медіа-ініціативи.

«Вони [донори та міжнародні організації] дуже повільні. Наприклад, шкільні портфелі привезли лише у січні, тоді як навчання почалося в кінці вересня, а ковдри та обігрівачі прибувають лише зараз. Люди з Харкова відреагували протягом декількох годин, тоді як міжнародним організаціям потрібні тижні, щоб зрушити,» - розповів один з волонтерів.

4. **Міжнародний гуманітарний потенціал та зона діяльності розширюються дуже повільно:** До початку конфлікту в Україні були присутні дуже мало гуманітарних організацій. Для протидії недостатньому фінансуванню, бюрократичним перепонам для швидкого реагування (включаючи реєстрацію НУО, податкові та митні вимоги, а також інші обмеження) міжнародні організації з надання допомоги збільшують свій потенціал для надзвичайних ситуацій та фізичну зону діяльності у Східній Україні. Однак, місцеві організації кажуть, що це відбувається недостатньо швидко.
5. **Необхідність підвищення обізнаності щодо міжнародного гуманітарного права (МГП) та пропагування принципів, які керують гуманітарною діяльністю:** Коли в січні відбулася ескалація військових дій, зросла кількість загиблих цивільних громадян, так само як і кількість порушень МГП. Це було пов'язано із навмисним наведенням цілей на цивільне населення та із розташуванням військових сил та озброєння у житлових кварталах.

Дуже важливо пояснювати як ВПО, так і приймаючим громадам, що роблять, і чого не роблять організації допомоги, а також як вони це роблять, щоб намагатися попередити непорозуміння та управляти очікуваннями та сприйняттями громади. Вони [переселенці] вважають, що ми надаємо все,» - розказав директор міжнародної організації в Дніпропетровську. «Це не криза ВПО, це національна катастрофа».

ЗАПОРІЖЖЯ – НЕ ДЕТРОЙТ

Запорізька область – це промисловий, нерозвинений, з недостатніми ресурсами та збіднілий регіон.

За умов високого рівня безробіття та вже обмежених ресурсів прийом 67 тисяч ВПО викликає напруження.

За даними місцевої статистики, яку процитував спостерігач із захисту переселенців, в цілому по Запорізькій області на 1 робоче місце припадає 80 людей; у місті Запоріжжя це співвідношення - 40 до 1. На кожну працюючу особу припадає два пенсіонери.

Дніпропетровськ та Харків – це великі міста, вони пропонують більше можливостей, але й вартість оренди житла вища, тому туди їдуть в основному представники середнього та вищого класу з Донецька.

Запоріжжя, навпаки, є регіоном, більш залежним від добробуту, який забезпечувала промисловість, і це також мало вплив на розвиток організацій громадянського суспільства: «Наші НУО мають менше досвіду. Запоріжжя – не Детройт, але могло б стати ним. В цілому, ситуація тут більш складна,» - сказав волонтер.

6. **Протидія негативному сприйняттю та стигматизації ВПО:** Негативні історії та чутки про ВПО швидко поширюються у традиційних та соціальних медіа. І хоча ситуація відрізняється у різних містах, все це збільшує дискримінацію ВПО та стигматизацію при їхніх спробах винайняти житло або влаштуватися на роботу. Певні групи чітко відчують, що «Ми платимо за них», «Вони забирають у нас роботу» або «Вони нам не вдячні».

Такий все зростаючий розподіл між ВПО та приймаючими громадами має вирішуватися шляхом діалогу та висвітлення позитивних прикладів інтеграції.

Як пояснив волонтер із Запоріжжя, проблема полягає у тому, що «легко знайти погані приклади, набагато важче знайти позитивні».

7. **ВПО хочуть розмовляти з волонтерами:** Багато місцевих організацій, на які покладаються ВПО та солдати, мають виділені гарячі лінії та друкують власні брошури,

плакати та листівки. «Незалежно від того, скільки перед ними інформації, вони хочуть поспілкуватися з волонтером,» - розповів волонтер з Харкова.

Важливе питання, підняте ВПО та волонтерами, полягає у тому, що в багатьох випадках контактна інформація, телефонні номери чи веб-сайти, пропонувані у таких листівках, містять неактуальну інформацію, або ніхто не відповідає при спробі зателефонувати на такий номер. Великою проблемою для багатьох організацій, що мають гарячі лінії, стала їхня неспроможність реєструвати дзвінки та аналізувати дані. Інколи гаряча лінія – це лише три-чотири мобільних телефони та один-два працівника.

МЕДІА

(Для довідки читайте Розділ 5 «Огляд медіа-ландшафту»)

1. **Нестача корисних новин:** Існує нагальна потреба у місцевій, практичній, точній та актуальній інформації про права, належні виплати, зміни у політиці, критерії для одержання допомоги та наявні послуги з допомоги. Місцеві медіа не мають потенціалу для пошуку, виробництва та поширення цієї інформації, або для ефективної та постійної взаємодії з місцевими гуманітарними організаціями.
2. **Забгато повідомлень про війну; замало повідомлень про гуманітарну кризу:** Війна домінує у висвітленні новин; необхідно належним чином роз'яснювати питання гуманітарної кризи, її масштабів та потреб у соціальних витратах, і така інформація має регулярно оновлюватися. ЗМІ фокусуються на ході війни та «патріотичних» передовицях, присвячуючи мало площі або уваги інформуванню про масштаби гуманітарної кризи та її наслідки.
3. **Незалежні, неупереджені голоси придушуються:** за умов масового згорання незалежних українських медіа на невідконтрольних владі територіях у Донбасі та загальної тенденції до перетворення на таблоїди та комерціалізації українських медіа місцеві аудиторії часто не мають доступу до незалежних, об'єктивних та якісних репортажів та інформації.
4. **Журналістам бракує навичок підготовки репортажів на теми конфліктів та гуманітарної ситуації, а також висвітлення тем, пов'язаних із**

кризою: Журналістам необхідне навчання підготовці репортажів на теми конфлікту, фізичної та цифрової безпеки, як об'єктивно та делікатно повідомляти про такі теми, як внутрішньо переміщені особи. Висвітлення гуманітарних подій місцевими організаціями (наприклад, роздача допомоги) не є адекватним висвітленням складних гуманітарних питань та багатогранних соціальних вимірів кризи.

4. РЕКОМЕНДАЦІЇ

«Інтерньюз» рекомендує набір взаємопідсилюючих заходів для розвитку потенціалу та підтримки, які:

1. Покращать потік важливої інформації до внутрішньо переміщених осіб та постраждалого від конфлікту населення.
2. Посилить координацію між гуманітарними організаціями та медіа, що працюють на сході та Півдні України. Заходи стосуються конкретних задач для медіа та роботи гуманітарних організацій, визначених під час цієї оцінки, в тому числі:
 - » Збільшення виробництва та розповсюдження контенту, спеціально націленого на ВПО та постраждале від конфлікту населення (*практичні новини*).
 - » Удосконалення виробництва незалежних та об'єктивних новин та інформації, що стосуються конфлікту, надання послуг державних органів та зусиль гуманітарних організацій.
 - » Встановлення ефективної комунікації та координації між гуманітарними організаціями та медіа.

ПІДТРИМКА МЕДІА

1. Надання фінансової та технічної підтримки обраним місцевим, незалежним та поміркованим медіа-

організаціям у Східній Україні з метою виробництва мультимедійної гуманітарної інформації, соціальних новин та аналізу гуманітарних питань:

Існує дуже мало незалежних та поміркованих місцевих голосів у регіоні, їм доводиться боротися, щоб залишатися на плаву через обмеженість ресурсів та підтримки. Деякі з цих місцевих ЗМІ потребують підтримки та підсилення. Місцеві ЗМІ, що заслуговують на довіру та навчання медіа-грамотності, є одним із шляхів протидії пропаганді.

Деякі з цих місцевих медіа-організацій, а з ними й місцеві аудиторії, могли б отримати величезну вигоду, якщо б вони могли (1) наймати, навчати, оплачувати нових журналістів, (2) купляти нове обладнання для журналістів та для виробництва, (3) мати можливість покривати витрати на відрядження з метою висвітлення невисвітлених гуманітарних та соціальних питань у нових географічних регіонах. Це збільшить виробництво та трансляції одержаного з першоджерел, справжнього та професійно зробленого контенту, доступ до якого зможуть одержати аудиторії.

Для підтримки таких медіа-організацій на сході та в Києві в їхніх зусиллях з виробництва в рамках іншого контенту гуманітарної тематики також практичної інформації про те, де можна одержати гуманітарну допомогу, критерії для одержання допомоги, як одержати юридичну допомогу, тощо, необхідний міжнародний Радник з питань гуманітарної журналістики, що має досвід роботи в обставинах конфлікту, а також невеличка команда українських тренерів. Це включає також інформування громадськості про зміни в державному законодавстві про ВПО та про механізми допомоги.

2. В рамках надання технічної підтримки запропонованим партнерським медіа-організаціям – задіяти Координатора гуманітарних зв'язків (КГЗ) з метою допомоги цим організаціям у збільшенні якості, кількості та актуальності гуманітарного контенту:

КГЗ буде ланкою зв'язку між кластерами, гуманітарними організаціями, НУО та обраними місцевими медіа-партнерами на сході.

Волонтери допомагають розвантажувати будівельні матеріали з автотранспорту МКЧХ. Щастя, місто з населенням 13 000 осіб в Луганській області, розташоване за кількисот метрів від лінії фронту (грудень 2014 р.)

ФОТО НАДАНЕ МКЧХ: СС BY-NC-ND / ICRC / Максим Дандюк

КЗГ працюватиме в рамках кластерів та з агентствами з надання допомоги над виробництвом та трансляцією гуманітарної інформації та повідомлень у партнерстві з обраними медіа-партнерами. КЗГ допомагатиме у виробництві контенту на вимогу громад, повідомлятиме в системі кластерів зворотну інформацію, одержану в ході мультимедійного виробництва, та підтримуватиме координацію Комунікації з громадами (КзГ).

3. **Круглі столи/заходи в муніципалітетах для організацій громадянського суспільства, державних посадовців, гуманітарних організацій та місцевих медіа:** об'єднуючи місцевих активістів, громадянське суспільство, організації з надання допомоги та місцеві медіа, такі круглі столи створять відкритий простір для діалогу з метою обговорення гуманітарних, соціальних та інших невідкладних питань в регіоні.
4. **Навчання для обраних місцевих медіа-організацій та гранти на відрядження:** Місцевим медіа-організаціям на сході буде корисним навчання засадам журналістики («журналістика 101»), етиці, верифікації/перевірці фактів, підготовці матеріалів про складні гуманітарні питання, фізичній та цифровій безпеці, а також журналістиці в зоні конфлікту.

ДЛЯ ГУМАНІТАРНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

1. **Координація комунікацій з громадами (КзГ):** Починаючи з землетрусу на Гаїті у 2010 р., Управління ООН з координації гуманітарних питань (UNOCHA) та Мережа комунікацій з постраждалими від лиха громадами (CDAC) виступали за залучення спеціаліста для координації КзГ у наданні важливих послуг, стратегічному керівництві, координації, розвитку потенціалу та правозахисної діяльності задля кращої комунікації з постраждалими людьми.

Спеціаліст КзГ ініціюватиме, скликатиме, сприятиме та координуватиме робочі засідання КзГ, забезпечуючи належне керівництво та орієнтацію на досягнення результату шляхом розробки та розповсюдження відповідних інформаційних продуктів та кампаній, будучи поінформованим про перспективи громади.

Координатор КзГ – це позиція, яка обслуговуватиме всі сектори, надаючи технічну підтримку та керівництво місцевим та міжнародним організаціям.

2. **Координатор КзГ тісно співпрацюватиме з Місцевим медіа-**

координатором (ММК): ММК – це медіа-спеціаліст, що має правильне розуміння та широку мережу контактів у національних та регіональних ЗМІ в Україні.

Цей національний спеціаліст надаватиме консультації та технічну допомогу кластерам та організаціям з надання допомоги щодо ефективних зв'язків та роботи з національними/регіональними/місцевими медіа-організаціями, а також, і це дуже важливо, з максимального використання онлайн та соціальних медіа-мереж задля підвищення ефективності допомоги, прозорості та відповідальності. Це було успішно випробувано на Гаїті під час реагування на землетрус 2010 р., і нещодавно – у Центральнафриканській Республіці (ЦАР).

ММК стане ключовим пунктом для медіа-організацій, що бажають зв'язатися з організаціями з надання допомоги, забезпечуючи перенаправлення відповідних запитів про інформацію до відповідних організацій з надання допомоги.

Цей спеціаліст встановлюватиме зв'язки та партнерства з найбільш важливими учасниками медіа-простору, допомагаючи організаціям з надання допомоги з підбором сюжетів або пропонуючи інтерв'ю для телепрограм, радіопрограм або онлайн-медіа.

ММК також здійснюватиме моніторинг медіа-висвітлення, оцінюватиме сприйняття і ставлення як ЗМІ, так і громадськості до гуманітарної діяльності. Щоб було зрозуміліше, тоді як ММК надаватиме консультації та технічну допомогу щодо медіа-відносин ширшій гуманітарній спільноті, Координатор гуманітарних зв'язків (КГЗ), запропонований «Інтерньюз», зосередиться конкретно на виробництві та розповсюдженні гуманітарного контенту разом з обраними місцевими партнерськими медіа-організаціями у тісній співпраці з організаціями з надання допомоги

ОКО ЗА ОКО

На початку березня 2014 р. Крим відключив кийівські телеканали напередодні референдуму про анексію Росією. Пізніше того місяця Національна рада України з питань телебачення та радіомовлення наказала всім кабельним операторам припинити трансляцію державних російських телеканалів, які були звинувачені у поширенні неправдивої інформації про Україну. У серпні російська влада обмежила доступ до українських новинних сайтів.

«УКРАЇНА ВІДПОВІДАЄ НА НАПАД РОСІЙСЬКОГО ТЕЛЕБАЧЕННЯ» (березень 2014 р.)

www.bbc.com/news/world-europe-26546083

5. ОГЛЯД МЕДІА-ЛАНДШАФТУ

Історично телебачення є найпопулярнішим засобом масової інформації в Україні. Станом на грудень 2014 р. найпопулярніші телеканали за даними Індустріального Телевізійної Комітету (ІТК)¹⁰: «СТБ», «Канал Україна», «1+1», «Інтер» та «ICTV»¹¹.

Згідно даних Національної ради України з питань телебачення та радіомовлення станом на вересень 2014 р. в Україні існували 1 660 теле- та радіокомпаній та провайдерів послуг для програм. З них: 104 супутникових телеканали, 536 каналів відкритого мовлення, 147 кабельних каналів та 254 радіостанції.

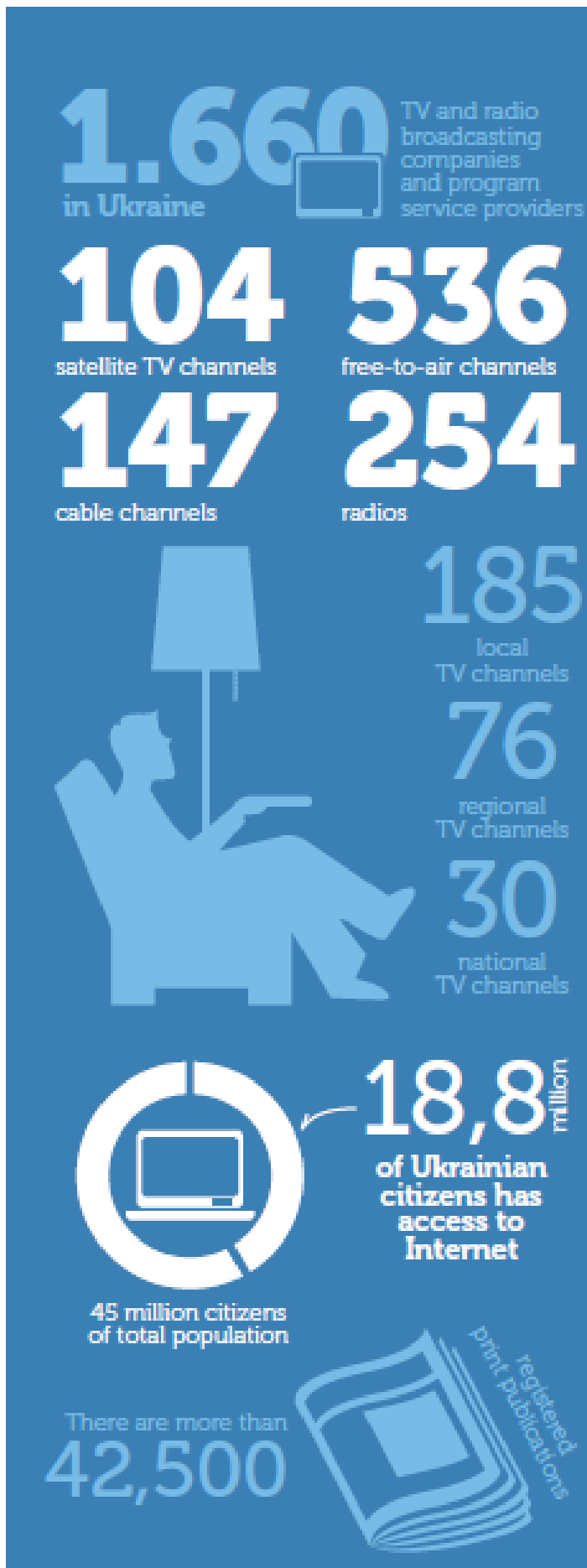
Серед телеканалів 30 є загальнонаціональними, 76 – регіональними та 185 – місцевими¹².

Новий Закон України «Про Суспільне телебачення та радіомовлення» був прийнятий у травні 2014 р. Цей Закон закладає базу для суспільного теле- та радіомовлення в Україні та визначає принципи загальнонаціонального суспільного мовлення.

¹⁰ ІТК – це фахове об'єднання провідних телеканалів та медійних агенцій. Він представляє інтереси телевізійної галузі України. Основною метою ІТК є сприяння розвитку телевізійної галузі в Україні.

¹¹ Рейтинги українських телеканалів (грудень 2014 р.) <http://tampanel.com.ua/en/rubrics/canals/>

¹² Індекс сталого розвитку медіа - 2014: Україна (IREX) www.irex.org/category/focus-areas/media-development

У 2014 році **Інтернет** став важливим інструментом для ЗМІ та громадянського суспільства в Україні. Він допоміг трансформувати природу комунікацій та самоорганізації під час подій на ЄвроМайдані та поточного конфлікту у Східній Україні.

Інтернет відіграє важливу роль у щоденному житті мільйонів українських громадян, які використовують його для пошуку новин, для купівлі товарів та послуг онлайн та для розваг. Згідно дослідження компанії «Gemius», станом на червень 2014 р. 18,8 млн.¹³ українських громадян (з 45 млн. населення України) мають доступ до Інтернету.

Існує більше 42 500 зареєстрованих **друкованих видань** (Звіт Інституту медіа права, 2012 р.); з них реально публікуються близько 3 100. Топ три щоденних видання: «Факты и комментарии» (6,52%), «Сегодня» (5,54%), «Комсомольская правда в Украине» (4,16%), всі вони приватні (станом на 2013 р., дослідження аудиторії MMI Україна компанії «TNS»).

Топ радіомережі станом на жовтень 2013 р.: «Русское радио» (1,22%), «Хіт FM» (1,21%), «Радіо шансон» (1,09%), «Ретро FM» (0,74%) – всі приватні.

ВТРАТА ДОВІРИ

Провідні українські загальнонаціональні телемережі розчарували свої аудиторії упередженим висвітленням подій ЄвроМайдану. У соціальних мережах та на Інтернет-телебаченні – найпотужніших ЗМІ революції – з'являлися численні скарги на загальнонаціональні ЗМІ.

За даними опитаних медіа-аналітиків та представників громадськості, від початку конфлікту на сході помірковані та незалежні голоси могли бути представлені як антипатріотичні, а свобода слова на невідконтрольних державі територіях була знищена.

В результаті цього ні загальнонаціональні ЗМІ, ні місцеві організації не виконали ролі громадських ЗМІ.

Вони у значній мірі зосередилися на висвітленні ходу війни відповідно до

¹³ <http://watcher.com.ua/2014/08/19/audytoriya-ukrayinskoho-internetu-spoivilnyla-sviy-rist-za-rik-zroslyshe-na-12/>

«патріотичної» позиції редакцій, присвячуючи мало площі та уваги підготовці матеріалів про масштаби гуманітарної кризи та її наслідки.

«ВИ ОБМАНЮВАЛИ ГЛЯДАЧІВ ТА ШИРИЛИ ВОРОЖНЕЧУ»

«Можу розповісти вам, як я ненавиджу Януковича та всіх тих, хто виконує зараз їх злочинні накази. Я прийшла сюди сьогодні [в телевізійну студію каналу «Інтер»] тільки через, що дізналася, що буде прямий ефір. Я хочу сказати, що я так само зневажаю «Інтер» за те, що він три місяці обманював глядачів і ширив ворожнечу між громадянами цієї країни.

А зараз ви закликаєте до миру та єдності. Так, ви маєте право очистити свою совість, але мені здається, що єдине, що ви можете зробити – вести свої ефіри на колінах. Я принесла вам фото потерпілих і хочу, щоб вам снилися мої мертві друзі, і щоб ви пам'ятали, що в цьому брали участь і ви так само. А зараз, вибачте, я не маю більше часу. Я на Майдан. Слава Україні!»

ЛІДІЯ ПАНЬКІВ, ЖУРНАЛІСТ

ПРЯМИЙ ЕФІР НА ТЕЛЕКАНАЛІ «ІНТЕР»

УКРАЇНСЬКИЙ МАЙДАН: НЕЙМОВІРНА ІСТОРІЯ
КОХАННЯ У ХАОСІ ПРОТЕСТІВ У КИЄВІ. ПАЛАШІ ГОШ,
«ІНТЕРНЕТІВНІ БІЗНЕС ТАЙМС», 27 ЛЮТОГО 2014 Р.
(WWW.IBTIMES.COM/UKRAINE-MAIDAN-UNLIKELY-LOVE-STORY-ARISES-CHAOS-PROTESTS-KIEV-1558380)

За словами Костянтина Квурта, Голови Правління «Інтерньюз-Україна», у такому складному медіа-середовищі та незважаючи на численні приклади солідної журналістики, «загальні тенденції такі: розважальні програми затьмарюють новини, соціально важливі теми замовчуються, етичні стандарти ігноруються, а професійний та освітній рівні падають»¹⁴.

Є декілька інших професійних поміркованих джерел, таких як «Hromadske.tv Київ», «Hromadske.tv Донбас», «Hromadske.tv Запоріжжя», «R1 TV» та «С-плюс», різні агенції новин та онлайн медіа, що працюють в Харкові, Одесі, Херсоні, Дніпропетровську, Миколаєві та Слов'янську, які не лише висвітлюють конфлікт, але й намагаються пояснити людям наслідки гуманітарної кризи, надати людям слово та вимагають звітності від Уряду.

Коли Президент Янукович був відсторонений від влади в лютому 2014 р., загальнонаціональні

телемережі доклали серйозних зусиль для «політичної переорієнтації». На жаль, через запроваджену державою цензуру та самоцензуру ЗМІ було втрачено значну частину довіри.

Ряд тісно пов'язаних олігархів все ще володіють непропорційною кількістю телеканалів, включаючи чинного Президента Порошенка.

Так само, регіональні ЗМІ не можна вважати справді незалежними, вони або покладаються на підтримку політично пов'язаних бізнесменів, або на фінансування регіональних чи місцевих органів влади, при цьому всі мають особисту зацікавленість та проігноровані програми.

Наприклад, у Запоріжжі бізнес-інтереси з конкретною політичною програмою або місцева влада володіють всіма чотирма телеканалами (це канали «ТРК Алекс», «ТВ-5», ТРК «Запоріжжя» та «МТМ»). Лише незалежна онлайн телестанція «Hromadske.tv Запоріжжя» виконує роль громадського ЗМІ, проводячи журналістські розслідування, відправляючи мультимедіа журналістів висвітлювати недостатньо висвітлені сюжети та готуючи програми в сегменті політичних дебатів, дитячих та культурних програм.

На непідконтрольних державі територіях нова «місцева влада» має щонайменше чотири нових телестанції, включаючи «Новороссія ТВ», «Оплот» (за назвою батальйону), «Перший республіканський канал» та «Юніон ТВ». Місцевій владі належать також щонайменше дві газети, дві місцевих радіостанції (з великою аудиторією радіослухачів-автомобілістів)¹⁵ та вона виклала в AppStore додаток «Новороссія» наприкінці січня.

Ці «нові» теле- та радіостанції в основному є захопленою та перейменованою медіа-інфраструктурою, що існувала до початку конфлікту. Глядачі, які мають супутникові антени, можуть дивитися українське телебачення. Загальнонаціональні канали України «5 канал» та «1+1» можна дивитися час від часу, хоча якість сигналу дуже погана.

Крім таких місцевих ЗМІ, за словами редактора «Hromadske.tv Київ»: «Багато людей на сході країни мають лише російські телеканали,

¹⁴ Індекс сталого розвитку медіа - 2014: Україна (IREX) стор. 9 www.irex.org/category/focus-areas/media-development

¹⁵ Радіомережа почала працювати на самому початку війни і передає все, від традиційних козацьких пісень до ток-шоу з обговоренням різних аспектів російської православної церкви. Солдат зник в Україні. Джошуа Яффа, Нью-Йорк Таймс, 7 січня 2015 р. www.nytimes.com/2015/01/11/magazine/a-russian-soldier-vanishes-in-ukraine.html?smprod=nytcoreipad&smid=nytcore-ipad-share

особливо літні люди, і вони покладаються на інформацію цих каналів, і часто відрізані від Інтернету».

НЕЗАЛЕЖНА ЖУРНАЛІСТИКА – ЦЕ ПОБІЧНА ЖЕРТВА

Неупереджена та незалежна журналістика – це побічна жертва цього конфлікту. «Українські ЗМІ загнані в ситуацію, коли дуже важко бути неупередженим. Важко бути неупередженим, коли твоя країна воює. Цього не можна змінити, доки не скінчиться війна,» - сказав опитаний в ході цієї оцінки власник телеканалу.

Інші медіа-практики не такі песимістичні та хвалять програми, зроблені національними телемережами. Однак, опитані в ході цієї оцінки ВПО та групи громадянського суспільства одностайно критикували ЗМІ країни.

Багато опитаних заявляли, що «ЗМІ брешуть» та «не показують, що насправді відбувається на місцях». Інші пропонували, щоб українські ЗМІ енергійніше займалися контрпропагандою та промотували «позитивні новини» (тобто, патріотичні ЗМІ не висвітлюють «негативні новини» та наслідки війни, бо це може підірвати моральний дух)¹⁶.

КОМУ ДОВІРЯТИ ТА КОМУ ВІРИТИ

Як російські, так і українські ЗМІ зазвичай повторюють прості викладення фактів, не спонукаючи свої аудиторії до власних поглядів, що поширюються в соціальних медіа. Українська медіа-індустрія може викликати враження своєї активізації (так, Україна запустила англomовний канал за спонсорства олігарха «Ukraine Today», його моделлю послужив московський канал "Russia Today» (RT), для протидії якому він і був створений). Однак, медіа-аналітики вважають, що Росія, здається, виграє цю битву, оскільки має

¹⁶ Дніпропетровська місцева газета, яка позиціонує себе як «патріотична», присвятила 29/01/15 цілу сторінку висвітленню того, як директора місцевої опери кинув у смітник «місцевий комітет», оскільки він був звинувачений у проросійській позиції. Новина була проілюстрована двома фото, на одному з них директор сидить у смітнику, а на другому представник «місцевого комітету» показує російський прапор, який нібито належить йому. Директор опери заперечує володіння прапором. За кілька місяців перед тим та ж сама газета змінила власний девіз з «Газета, яка допомагає» на «Газета, яка допомагає країні та солдатам вижити в ці важкі дні».

більше ресурсів, а також більше та глибше проникнення у світове медіа-середовище.

«ЗМІ не повідомляють те, що необхідно знати людям, наприклад, ситуацію на різних контрольно-пропускних пунктах, як звертатися по соціальну допомогу, як одержати перепустки...»

У цьому сенсі існує справжній інформаційний вакуум»,

- РЕДАКТОР НА НROMADSKE.TV КИЇВ

Конфлікт та переміщення осіб викликали порушення комунікації між місцевим населенням, ВПО та місцевими медіа-організаціями; колись деякі з них вважалися надійними джерелами інформації.

Перед ВПО та приймаючими громадами після висвітлення подій ЄвроМайдану та ескалації конфлікту стоїть вибір, кому довіряти та кому вірити. Для ВПО та людей, які перебували у зоні конфлікту на Донбасі, існує вакуум практичної, корисної, точної та актуальної інформації, яка допоможе їм приймати поінформовані рішення та залишатися у безпеці.

Атмосфера залякування та самоцензури переважають на Донбасі від початку конфлікту у Східній Україні. Свобода слова, а також свобода преси серйозно обмежені, а умови роботи для медіа-фахівців залишаються надзвичайно складними через міркування безпеки¹⁷.

Багато журналістів покинули Донбас, більшість – назавжди¹⁸, що мало негайний та негативний вплив на різноманітність інформації, її джерела та розповіді з регіону від початку конфлікту. «Ми одержуємо все менше і менше незалежної інформації [з Донбасу]. Групи [повстанців] більш жорстко контролюють території, а інформація є

¹⁷ Управління Верховного комісара ООН з прав людини (ОНCHR), Звіт про ситуацію з гуманітарними правами в Україні, 15 листопада 2014 р. http://www.un.org.ua/images/stories/FINAL_OHCHR_seventh_report_Ukraine_20.11.14_before_launch.pdf

¹⁸ Олексій Мацука, редактор веб-сайту «Новости Донбасса», був змушений залишити Донецьк в середині квітня після поширення його фото з написом «Увага, зрадник» та після підпалу його автомобіля. Місцеві ЗМІ – це першочергові цілі у Східній Україні. Репортери без кордонів (RSF), 10 червня 2014 р. 2014 <http://en.rsf.org/ukraine-local-media-are-priority-targets-23-05-2014,46342.html>. Мацука отримав Міжнародну нагороду за свободу преси за 2014 р.

важливою для них,» - підтвердив український експерт з розвитку медіа.

За даними медіа-організацій, з якими були проведені консультації, на непідконтрольних державі територіях залишилося мало українських журналістів. Все частіше значною часткою інформації, яка надходить з непідконтрольних державі територій, є контент, що генерується самими користувачами у різних джерелах, таких як Facebook, ВКонтакте, YouTube, Twitter або Instagram.

ЗАЛЯКУВАННЯ ВПЛИВАЄ НА ПЛЮРАЛІЗМ ЗМІ

Репортери без кордонів (RSF) у червні 2014 виступили із зверненням, в якому відмічалася велика занепокоєність організації тим, що залякування журналістів від початку заворушень створило ворожу атмосферу, яка продовжує негативно впливати на плюралізм місцевих ЗМІ¹⁹. Після цього було захоплення ряд телевізійних веж у квітні 2014 р., коли українські канали було негайно вимкнено, їх замінило російське телебачення.

Протягом березня та квітня 2014 р. Інститут масової інформації зареєстрував 15 випадків нападів та захоплень офісів ЗМІ та телевізійних веж у Східній Україні²⁰. Проросійські нападники вимагали, щоб телеканали більше розповідали про них, додаючи, що вони навчають журналістів, як правильно подавати новини. В результаті таких конфронтацій деякі приміщення були зруйновані та спалені. Тоді як певні ЗМІ у Донбасі були захоплені та зараз використовуються для поширення пропаганди, інші медіа-організації були або змушені, або самі вирішили тимчасово закритися, щоб менше постраждати від переслідувань²¹.

¹⁹ Місцеві ЗМІ – це першочергові цілі у Східній Україні. Репортери без кордонів (RSF), 10 червня 2014 р. 2014 <http://en.rsf.org/ukraine-local-media-are-priority-targets-23-05-2014,46342.html>

²⁰ Приміщення редакцій місцевих ЗМІ та телевізійні вежі у Східній Україні атакують терористи та сепаратисти – 15 випадків. 14 травня 2014 р. <http://imi.org.ua/news/44211-imi-editorial-offices-of-local-mass-media-and-broadcasting-tower-in-the-east-of-ukraine-are-being-attacked-by-terrorists-and-separatists-15-cases.html>

²¹ Місцеві ЗМІ теж під вогнем. Репортери без кордонів (RSF), 6 січня 2015 р. (<http://en.rsf.org/ukraine-summary-of-attacks-on-media-12-05-2014,46265.html>)

РЕПОРТАЖІВ ПРО ВІЙНУ БІЛЬШЕ, НІЖ ПРАКТИЧНИХ НОВИН ТА ГУМАНІТАРНОГО АНАЛІЗУ

«Історії з війни переважають у новинах, при цьому забуті наслідки цієї самої війни»,

- МІЖНАРОДНИЙ СОЦІАЛЬНИЙ ПРАЦІВНИК

В ході цієї оцінки часто виникало питання відсутності належного висвітлення гуманітарних та соціальних наслідків конфлікту. Питання гуманітарної кризи, її масштабів та соціальних витрат необхідно ретельно пояснювати та постійно повертатися до цих питань.

«Хоча роздача допомоги викликає зацікавленість національних та місцевих ЗМІ, ми повинні чітко пояснювати, що ми робимо, та як ми це робимо,» - підтвердив місцевий волонтер.

Що стосується професійних стандартів, якість журналістики помітно погіршується. «Якщо раніше найбільшими причинами зниження стандартів професіоналізму були політичний тиск та цензура, сьогодні на них впливають комерціалізація та перетворення новин на жовті новини,» - сказала Наталія Гуменюк з «Hromadske.tv»²².

За словами Костянтина Квурта, Голови Правління «Інтерньюз-Україна», «загальні тенденції такі: розважальні програми затьмарюють новини, соціально важливі теми замовчуються, етичні стандарти ігноруються, а професійний та освітній рівні падають»²³.

По мірі ескалації війни та продовження стагнації української економіки місцеві ЗМІ опинилися в дуже скрутному становищі, оскільки значно скоротилися рекламні бюджети, при цьому ще катастрофічно впала кількість передплатників видань.

У медіа-секторі, де «джинса» (тобто, оплачені рекламні статті, які видаються за новини) залишається широко поширеною практикою, фінансова нестабільність може й надалі робити ЗМІ уразливими перед маніпуляціями та корупцією.

²² Індекс сталого розвитку медіа - 2014: Україна (IREX) www.irex.org/category/focus-areas/media-development

²³ Індекс сталого розвитку медіа - 2014: Україна (IREX) www.irex.org/category/focus-areas/media-development

6. ДОДАТКИ

МЕТОДОЛОГІЯ

Ця швидка оцінка потреб базується на більш ніж 50 інтерв'ю з ВПО та представниками місцевих волонтерських груп, організацій громадянського суспільства, національних та міжнародних гуманітарних організацій, а також місцевих медіа-груп у восьми різних місцях на сході України та в Києві. В якості довідкових матеріалів для проведення інтерв'ю використовувалися Інструменти оцінки загальних потреб Мережі²⁴.

ОБМЕЖЕННЯ

Це було двотижневе швидке обстеження (включаючи 10 днів на сході країни) для вимірювання поточних інформаційних потреб та доступу ВПО, а також для вивчення поточної ситуації із загальнонаціональними та місцевими ЗМІ у Східній Україні; тому застосовуються такі обмеження:

- » Команда не могла зустрітися з громадами на невідконтрольній державі територіях через небезпечність ситуації та відсутність відповідних дозволів. Тому були проведені телефонні інтерв'ю з декількома гуманітарними організаціями, що базуються в Донецьку, а також з міжнародними журналістами.
- » Наскільки можливо, команда намагалася забезпечити представленість громадян-інвалідів та літніх людей; команда не проводила спеціальних інтерв'ю виключно для цих груп населення.
- » Відповідно до інструкцій Міжнародної робочої групи із захисту дітей, а також враховуючи той факт, що дослідження проводилося через кілька тижнів після переміщення, діти не були опитані з огляду на потенційну шкоду (включаючи повторну віктимізацію), яку могли завдати такі опитування.

²⁴ Інструменти оцінки загальних потреб Мережі CDAC (липень 2014 р.) www.cdacnetwork.org/tools-and-resources/i/20140721171402-wj4au та оцінка інформації та комунікаційних потреб: швидкий та простий посібник для тих, хто працює у сфері гуманітарної допомоги (липень 2014 р.) www.cdacnetwork.org/tools-and-resources/i/20140721173332-ihw5g

- » Це дослідження було зосереджене на інформаційних потребах та доступі до інформації постраждалого населення. Хоча були враховані міркування Відповідальності перед постраждалим населенням (AAP) та Захисту від сексуальної експлуатації та сексуального насилля (PSEA), основним фокусом дослідження залишається двостороння комунікація.

МІСЦЯ ПРОВЕДЕННЯ ІНТЕРВ'Ю ТА ОСНОВНІ ЗАЦІКАВЛЕНІ СТОРОНИ

Команда з проведення оцінки «Інтерньюз» висловлює подяку всім особам та організаціям, які підтримали цю місію та підготовку цього звіту, щедро присвятивши свій час, поділившись думками та порадами.

У Києві команда з проведення оцінки провела зустрічі з Управлінням ООН з координації гуманітарних питань (UNOCHA), Міжнародним комітетом Червоного Хреста (ICRC), Управлінням Верховного комісара ООН у справах біженців (UNHCR), Організацією з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ), «Інтерньюз-Україна», «Hromadske.tv Донбас» та «Hromadske.tv».

У Слов'янську – ГО «Людина в біді», «Право на захист», протестантська церква «Благая весть», місцева газета «Діловий Слов'янськ», «Hromadske.tv Донбас», а також родини в одному з колективних центрів для вимушених переселенців та родини ВПО в орендованих помешканнях.

У Дружківці – Донецький прес-клуб та місцева волонтерська група «Дружківка – це Україна».

У Краматорську – «Краматорськ SOS», Фонд розвитку громад та Дім свободи.

У Святогірську – місцева волонтерська група «Серце Слов'янська» та центр для вимушених переселенців.

У Харкові – місцеві волонтерські групи «Станція Харків» та «Мир і порядок», Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (UNHCR), Міжнародна організація з міграції (ІОМ), телеканал АТН, «Інтерфакс-Україна» (інформаційне агентство) та переселенці у багатьох місцях.

У Дніпропетровську - Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (UNHCR), місцевий центр розселення та транзиту, яким керує «Допомога Дніпра», родини переселенців, «Червоний Хрест – Україна», «Дніпро вечірній» (місцева газета).

У Запоріжжі – «Право на захист», місцева волонтерська група психологів, міський центр допомоги та «Hromadske.tv Запоріжжя».

Інтерньюз в Україні

вул. Ризька, 15, Київ, 14112

Тел.: (044) 458-44-39, Тел./факс: (044) 458-44-41

E-mail: umedia@internews.org

Web-site: <http://umedia.kiev.ua>

Facebook: <https://www.facebook.com/umedia.Internews?ref=hl>

Internews
Local voices. Global change.

Internews
EUROPE

INTERNEWS

ADMINISTRATIVE
HEADQUARTERS
PO Box 4448
Arcata, CA 95518 USA
+1 707 826 2030

WASHINGTON, DC OFFICE
1640 Rhode Island Ave. NW Suite 700
Washington, DC 20036 USA
+1 202 833 5740

www.internews.org
info@internews.org
www.facebook.com/internews
Twitter: @internews

INTERNEWS EUROPE

LONDON OFFICE
New City Cloisters
196 Old Street
London
EC1V 9FR

www.internews.eu
info@internews.eu
www.facebook.com/internewseurope
Twitter: @internewseurope

CONTACT

GILLIAN MCCORMACK
Regional Director, Europe
and Eurasia
gmccormack@internews.org
+1 202 772 5735

WAYNE SHARPE
Country Director, Internews
in Ukraine
wsharpe@internews.org
+380 676570298

ALISON CAMPBELL
Senior Director, Global Initiatives
alison@internews.org
+1 202 834 9664